

ГЕА

Вршац
2011

Годишњак Природњачког друштва „Геа“

**Нема сумње да се наше шуме
из дана у дан утамањују, и то тако
неразумно и нештедљиво, да се
управо најбоља и најтрајнија гора
затире. Отуда се гола брда све чешће
помаљају у нашој отаџбини, а с њима
и поплаве, оштри вертови, нездрава
поднебља и друге непрегледне
штетне последице огромног и
неразборитог сатирања овог
неоцењивог блага наше земље.**

**Извештај Одбора за финансије
Народне скупштине Кнежевине Србије
1872. године**

ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ НАУКЕ – ЈЕДНА ЕКОНОМИЈА БУДУЋНОСТИ

Александра Дреџун*

ЗНАЊЕ КАО КАПИТАЛ

У савременом, глобализованом свету који је економски међузависан, знање се одавно третира као једнако значајан ресурс попут других економских фактора, као што су природна богатства и инвестициони капитал. Тако је могуће да од неразвијених државица кроз технолошки бум преко ноћи настану економски гиганти. Са друге стране, врло брзо нестају велике економије или мултинационалне компаније које не поклањају довољно пажње последњим технолошким трендовима.

Крајем 1960-тих година, Петер Друкер (1909–2005), утицајни амерички економиста и писац, иначе пореклом из Аустрије, увео је нови појам у интелектуалне орбите, појам који ће у XXI веку ући у широку употребу – економија знања. Позајмивши концепт од старијих економиста, Друкер, који је себе сматрао социјалним екологом, дванаесто поглавље своје књиге Доба дисконтинуитета насловио је синтагмом „економија знања“, која се као термин одржала све до данас. Но, шта је заправо економија знања? Још од Друкера она подразумева барем две ствари – да се знање, са једне стране, може посматрати као производ који настаје радом запослених произвођача знања. С друге стране, знање се може сматрати средством за рад, односно ресурсом на који се ослања економски развој.

Данас је Република Србија једна од најмање развијених држава у Европи. Узроци таквог стања леже у тешким политичким, економским и историјским околностима. Но, какав год био дугорочни развојни пут за привредно јачање Србије, она би требало да се развије у економију знања. Алтернатива томе је да се уопште не развија. У Србији, наиме, не постоје природна богатства на којима се може заснивати интензивнији развој привреде, нити без технолошког напретка она

може постати конкурентна. Највећи капитал који Србија поседује јесу – људи. И то људи са знањем. Србија већ деценијама развија бројне научне и технолошке дисциплине и, мада је економски нејака, наши експерти из најразличитијих области имају светски реноме. Нажалост, њихови резултати генерално врло мало доприносе технолошком развоју. Знатан број тих стручњака трајно је напустио земљу, док су други расејани по академској заједници и великим делом одвојени и од друштва и од привреде.

Овај би се ресурс стога могао упоредити са драгоценим минералом који је скривен негде у дубини и растрзан испод тла. Доказано је да постоји, али потребно је копати дубоко да би се до њега уопште дошло. Како освојити овај ресурс? Како знање научника изнети на светлост, међу обичне људе? Постоји само један начин – учењем. Односно, преношењем специфичних знања на ширу популацију. Али, да би се специфично стручна и уопште високотехнолошка знања могла усвојити, неопходно је да се повећа општи ниво научне и техничке писмености. Јер, упркос снажној основи у научној заједници, ниво научне писмености је међу широком популацијом на ниским гранама.

Како би се приближила том циљу, Република Србија је Законом о научноистраживачкој делатности основала посебну државну

* директорка Центра за промоцију науке

Будуће средиште развоја економије знања, место које покреће креативне идеје и нова национална туристичка атракција налазиће се у Блоку 39 на Новом Београду, где Република Србија, средствима ЕИБ-а, подиже нову зграду Центра по пројекту Волфганга Чапелера.

установу – Центар за промоцију науке, у чијој је надлежности да популарише и промовише науку. Са мисијом да развија научну писменост, повезаност и да афирмише идеје економије знања, да буди радозналост и подстакне младе да се одреде за пут науке, Центар је установа која ради на афирмацији научне културе у Србији. Активности Центра се, наравно, могу сагледати и из других углова. Мотив за стварање овакве установе потиче и из јасног интереса научника да свој недовољно препознат рад промовишу у јавности. Са друге стране, грађани који кроз буџет плаћају развој науке имају право да за свој новац буду обавештени о новим достигнућима у науци данас, као и о томе шта нас очекује у скорој будућности.

Промоција науке један је од задатака којим се данас бави свака европска држава. Неразумевање те врсте организоване активности у овом облику некада се правда незрелошћу медија и елита у Србији или економском ценом, али заправо је ретроградно стремљење томе да се наука одвоји од друштва. Наиме, друштво и медији су незрели тамо где су одвојени од науке, као што ни економија не може постати јака без науке и технолошког развоја. Једини начин да се крене ка технолошком развоју и уопште економском напретку јесте кроз стицање и ширење знања.

Уписан у Регистар јавних установа 23. новембра 2010. године, Центар за промоцију науке постоји мало дуже од годину дана и већ је учинио прве кораке ка законом дефинисаном циљу. Током ове године покренуо је више манифестација, као што су Дани открића, обележио национални и међународни Дан науке, организовао читав низ радионица са ученицима, продубио везе са научном заједницом, водећим институтима и Српском академијом наука и уметности. У међувремену, Центар је развио и мрежу интернет сајтова на адреси www.srp.rs, која укључује и јединствени научнопопуларни портал elementarium.rs, путем којег вести из науке и научних кругова постају доступне сваком. Уз то, једно од кључних поља деловања Центра

је да умањи цену производње научних вести, тако што нуди обуку новинарима, стручну подршку медијима и бројне ресурсе, док истовремено подстиче научнике да комуницирају са јавношћу.

Центар је у 2011. финансирао бројна научна и стручна друштва, а на конкурс је дао финансијску подршку за 33 пројекта за популаризацију науке. Један од подржаних пројеката предложио је Природњачко друштво „Геа“ из Вршца. Такође, Центар је био покровитељ и суфинансијер Фестивала науке у Београду, Нишу, Крагујевцу, Новом Саду, као и манифестације Ноћ истраживача у Новом Саду, Зрењанину, Суботици и Београду. У будућности ће Центар за промоцију науке наставити овим курсом, ојачаће сарадњу са невладиним сектором, подржаваће појединачне пројекте и покушаће да стигне у сваки крај Србије. Због тога је осмишљен такозвани Путјући ЦПН, пројекат који чине Научни камион и Брод лабораторија Аргус, којим ће популарна наука стићи у све делове наше земље.

У не тако далекој будућности, Центар ће добити и свој простор са сталном интерактивном научном поставком, која ће бити доступна деци, ученицима, студентима, научницима и свим другим радозналим грађанима, која издалека делује као да лебди над земљом, градиће се према пројекту аустријског архитекте Волфганга Чапелера, победника Међународног конкурса за архитектонско решење зграде ЦПН-а, који је, иначе, прошле године био највећи архитектонски конкурс на свету. Жеља нам је да Србија ускоро споји оно што у себи спаја Чапелеров пројекат – машту, технологију и идеју напретка – и да постане економија знања, друштво у коме се знање производи и где се производња покреће управо знањем. Они који данас учествују у подизању стубова знања доприносе тој, дуго очекиваној, бољој будућности.

ДЕЛИБЛАТСКА ПЕШЧАРА – 100 ГОДИНА ЗАШТИТЕ ПРИРОДЕ

Мариус Олђа*

У југоисточном делу Панонске низије, у Србији и АП Војводини, налази се највећа европска континентална пешчара. Настала је од наноса силикатно-карбонатног песка, које су ветрови леденог доба засули на претходно нанети лесни плато, а заталасани рељеф преобликовали у изразито дински.

Делиблатска пешчара је обрасла, те је у праисторијском периоду била под вегетацијом

Рујеве урвине

шума и степа. Уништавањем биљног покривача, током и након ратова у XVIII веку, прекомерном сечом и паљењем шума, а нарочито испашом прекобројне стоке, огољено је 168 квадратних километара површине. Ветар кошава, орканске снаге, покренуо је неvezане пешчане масе и засипао околна пољопривредна земљишта. Једини начин да се отворене површине покретног песка стабилизују, било је пошумљавање. Године 1818. шумарски инжењер Франц Бахофен започео је организована пошумљавања пескова вејача Делиблатске

Воловска паша 1981. године

* ЈП „Војводинашуме“, Шумско газдинство „Банат“, Панчево

пешчаре, а његови наследници су успешно завршили овај подухват 1907. године. Од 1912. године, заштитне шуме Пешчаре добијају и економски значај, а њима се газдује по утврђеним елаборатима. У периоду између два светска рата, шумама се газдује по принципима класичног шумарства. Половином XX века идеја заштите природе преовладава, тако да 1970-тих година Делиблатска пешчара добија статус заштићеног природног добра, да би 2002. године, Уредбом Владе Републике Србије, била проглашена за заштићено подручје прве категорије.

Специјални резерват природе на 350 км². У границама резервата обухваћена су подручја Пешчаре, околних пашњака, лесни масиви и део реке Дунав, на којима је установљен тростепени режим заштите. У зонама режима првог степена, које обухватају 7% површине Резервата, дозвољен је научно-истраживачки рад и контролисана едукација. Зоне другог степена обухватају 23% површине и у њима је дозвољено сточарство, пчеларство, спортски риболов и туристичке активности, док је у зонама трећег степена заштите, на 70% површине Резервата, главна привредна делатност шумарство, а на воденим површинама привредни риболов. Специфичност Делиблатске

Ласте брегунце

пешчаре је њена шумо-степска вегетација на изражено динском рељефу, која је јединствена у Панонској низији. Апсолутне надморске висине се крећу између 70 и 197 метара, док релативне достижу до 30 м. Клима је умерено-континентална са специфичном микроклимом, коју карактеришу рани и касни мразеви и велика температурна колебања ваздуха, између - 25 и + 45 °C. У току зиме дува ветар кошава, који ударима достиже брзину до 140 km/h. Иако у току године прима око 630 милиметара падавина, подручје је без површинских водотокова, јер се воде кроз тло оцеђују у правцу Дунава. Подземне воде ободног дела Делиблатске пешчаре су на 30 метара док, се у централном делу артешка издан налази на дубини од 200 метара.

Фотографије: Мариус Олђа

Биљни свет Делиблатске пешчаре карактеришу пешчарске, степске, шумске, мочварне и водене заједнице. Од близу 900 биљних врста које их граде, најкарактеристичније су биљке степских станишта: банатски божур, степски божур, шерпет, бадемић и др. Клека је једини самоникли четинар, а у природним шумама доминирају виргилијски храст, лужњак и бела липа. Више од половине површине Делиблатске пешчаре данас обрастају сађене шуме багрема, црног и белог бора.

Животињски свет одликују врсте степских станишта: орао крсташ, степски соко, текуница, слепо куче и степски скоцимиш. У шумским стаништима значајно је стално присуство вукова, јелена, срна и дивљих свиња. Водени екосистеми обале и ада Дунава представљају гнездилишта птица мочварица и привремена обиталишта птица селица, док је површина незалеђеног Дунава масовно зимовалиште дивљих патака и гусака.

Животне заједнице СРП „Делиблатска пешчара“ су издвојене у посебну биљно-географску област – Делиблатикум. У међународним оквирима, Резерват представља центар биодиверзитета, једно од најзначајнијих станишта птица и биљака у Европи, док је влажно подручје припадајућег дела Дунава заштићено Рамсарском конвенцијом. Резерват се налази у европском Зеленом појасу, будуће је подручје Натура 2000 и предложено је за Резерват биосфере по УНЕСКО МаБ пројекту. Шуме Делиблатске пешчаре имају првенствено заштитни карактер. Њима се економски газдује, а део обезбеђених средстава користи се за заштиту и унапређење Резервата. Финансијска средства из буџета државе обезбеђују само 5% најнеопходнијих улагања, те је стога за промену постојећег стања овог заштићеног подручја неопходно значајније суфинансирање. Управљач је ЈП „Војводинашуме“ Петроварадин, Шумско газдинство „Банат“ Панчево.

На територији општине Вршац налазе се најзначајнији локалитети централне Пешчаре – Рошијана и Црни врх. Заштићени су 1912. године као Природни споменици и представљају предео целине очуваних исконских карактеристичних елемената сукцесије вегетације. Стога су одређени за будући простор без човекових интервенција и намењени искључиво научном истраживању. Шумске заједнице Rhamno – Quercetum virgilianaе, на сушним стаништима, Quercus

virgiliana (виргилијски храст) са Tilia tomentosa (липа) и групама Populus sp. (топола), у мозаичном распореду са формацијама мешовитог жбуња Cotinus coggygria (pyj), Crataegus monogyna (gnog) и Juniperus communis (клека) и травним заједницама Chrysopogonetus pannonicum (ћиповина) и Festuceto-Potentilletum arenariae (вијук), представљају последње остатке аутохтоне вегетације Панонске низије. Најзначајније биљне врсте су заштићене природне реткости: Fritillaria degeniana

Пожар код Гребенца 1990. године

(коцкавица), Anemone silvestris (овчје руно) као и све врсте орхидеја (Orchis sp). Geranium sanguineum (здравац) је особена врста заједница рубова шума. Станишта ових локалитета настанују веома ретки слепи мишеви Chiroptera, са Црвене листе угрођених врста света – Myotis emarginatus (тробојни шишмиш), Myotis nattereri (песаци шишмиш) и Plecotus auritus (смеђи дугоушан). Делиблатска пешчара је једино преостало станиште Canis lupus (вук) у Панонској низији.

На подручју општине Алибунар, у центру викенд насеља Девојачки бунар, 2011. године, успостављен је информативни пункт, превасходно намењен и прилагођен потребама школског и еко-туризма. Локалитет Корн у средишту некадашњих пашњака, између Девојачког бунара и Рошијане, последњих је деценија већим делом зарастао жбуњем

Предео у пешчари

Снимио Миливој Вучановић

Crataegus monogyna (глог). Интервентним мерама ревитализације и санације оспособљено је 250 хектара пашњака. Степску вегетацију овога подручја, која је настала и одржава се испашом и коsidбom, представља заједница *Festuceto-Potentilletum arenariae* (вијук). Настајују је заштићене врсте: *Pulsatilla vulgaris* subsp. *Grandis* (велика саса), *Raeonia tenuifolia* (степски божур), *Rindera umbellata* (шерпет) и *Colchicum arenarium* (мразовац). У близини се налази једино микро станиште *Raeonia officinalis* ssp. *Banatica* (банатски божур) у Србији. У овом пределу су станишта бројних степских глодара, једине врсте *Sicista subtilis* (степски скочимиш) у Србији, док *Spermophilus citellus* (текуница) представља основну храну грабљивица, међу којима се истичу најређа птица Резервата, *Aquila heliaca* (орло краш) и *Falco tinnunculus* (степски соко). Хранилиште птица грабљивица Орловац, основано је 2010. године. Пашњаци представљају место узгоја стоке аутохтоних раса – *Ovis aries* (овца: рацка и цигаја) и *Bos primigenius* Војенус (подолско говече), стога су и јединствена база генофонда домаћих животиња. У овом подручју је смештена Станица за испитивање квалитета ваздуха (нулте вредности у Војводини) и противпожарна

низација. Хумке избачене земље у свим типовима травних заједница које настајују, указују на његову подземну активност. Овај глодар се налази на Црвеној листи угрожених врста света. У подручју се гнезде међународно значајне птице селице – *Pernis ptilorhynchus* (осичар) и *Falco subbuteo* (соко ластавичар), док *Meops arpiaster* (печеларица), живи колонијално у лесним и песковитим одсецима. Вегетација Думаче представља последње остатке шумо-степских заједница јужног дела Панонске низије. Карактеристике је шумска заједница *Querceto-Tilietum tomentosae staphylletum pinnatae* (храст и липа са клокочицом). Простор Делиблатске пешчаре у окружењу Дунава представља локалитете очуване степске, мочварне, водене и шумске вегетације. Делови обале су Стеванова равница, Лабудово окно и Дубовачки рит, док се у кориту реке налазе бара Ђурица (потопљени ушће Караша), ада Чибуклија и ада Жилова. Изузетно флористичко богатство одликују природне реткости: *Nymphaea alba* (бели локвањ) и *Nuphar luteum* (жути локвањ), *Trapa natans* (водени орашак), уз карактеристичне врсте заједница *Molinietum caeruleae* (бескољенка) и *Salicetum rosmarinifoliae* (рузмаринолисна врба).

Стрми одсеци обале Дунава станиште су највеће колоније *Riparia riparia* (ласта брегуница) у средњој Европи. Дубовачки рит је место највеће колоније *Egretta garzetta* (мала бела чапља) и *Ardeola ralloides* (жута чапља) у Србији, једино стабилно гнездилиште *Phalacrocorax rugosus* (мали корморан), светски угрожене врсте и природне реткости *Plegadis falcinellus* (црни ибис) и *Aythya nyroca* (патка црнка). Пространство Дунава и обални ритови, по бројности окупљених врста и јединки, представљају највећу селидбену станицу птица мочварница у Србији. Изабиле многобројних врста риба, гмизаваца, водоземаца, мекушаца и биљака, обезбеђује им стабилну хранидбену базу током обитавања. Подручје је једно од последњих станица живог света аутохтоних водених екосистема исконске Паноније, те је стога Лабудово окно проглашено за ИВА и Рамсарско подручје од међународног значаја.

У општини Ковин, на путу Делиблато – Шушара, (75 км од Београда), у границама Резервата налази се Едукативни центар „Чар-

дак“. Отворен је 2010. године, намењен за одређене екскурзије, место радионица, природњачких кампова и састанака истраживача Пешчаре. Овде се могу добити информације и пропагандни материјал, потражити помоћ, купити аутентични сувенири и припремати пројекти. Капацитет Центра чине три куће у којима се налазе пријемна канцеларија, две сале (50 и 30 места), кухиња, двокреветне собе са укупно 16 лежајева. У двористи су изграђене две надстрешнице са 100 лежајева, док је ботаничка башта са музејском поставком у оснивању. Центар окружују обележене пешачке стазе опремљене информативним таблама, одморишницама, осматрачницама и видиковцима, који омогућују потпун доживљај природе. У Едукативном центру је 2011. године одржана завршна конференција међународног NATREG пројекта, где је премијерно приказан филм „Живот у Делиблатској пешчари“.

Банатски божур

осматрачница опремљена теледиригованом дигиталном камером за непрекидни мониторинг, која је део система видео надзора.

На територији Општине Бела Црква се налазе Загајичка брда, 246 метара надморске висине, која са Думачом представљају најрепрезентативнију геоморфолошку формацију банатског лесног платоа и фитогеографски феномен вегетације на лесном матичном супстрату панонске низије. Већи део површине Загајичких брда прекривају степске травне заједнице вијука и *Botriochloeto-Euphorbiaetum glabrescens* (општрица). Посебну флористичку вредност дају густе популације *Adonis vernalis* (гороцвет). Флору одликује заједничко присуство степских и шумских врста, које граде низ прелаза од степске ка шумској вегетацији. Традиционалан начин коришћења простора је пасарење. Локалитет је најзначајније станиште и репродуктивни центар за *Sralax leucodon* (слепо куче) у Резервату и Панонској

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ПОСТЕРА „МАЛИ ПРИРУЧНИК ЗА ЗАШТИТУ ВОДОЗЕМАЦА“

Хемијско-медицинска школа Вршац, 21. јануар 2011.

Поред теренског рада и помоћи управљачу Вршачких планина у реализацији програма заштите, Природњачко друштво „Геа“ бави се и представљањем природних вредности и својих активности на заштити, кроз издавачку делатност и промотивне скупове. Циљ оваквог приступа је ширење знања и изградња свести код наших суграђана о значају ових вредности и неопходности њихове заштите, јер сматрамо да су познавање и свест најбоља средства у заштити природе. Током 2010. и 2011. године, штампали смо два летка/постера, два „Мала приручника“ – за заштиту птица и заштиту водоземаца. Обе публикације штампане су у пуном kolorу, у 1500 примерака, на папиру формата А3, савијеном на пола (на А4 формату), па „на трећину“. На први поглед, стиче се утисак да је у питању је летак, али када се потпуно отвори, добија се постер. Сматрамо да је то добар формат, згодан за лаку поделу и слање поштом, а може се употребљавати двојак – као летак/приручник за рад на терену и као постер.

У петак 21. јануара, у сали Хемијско-медицинске школе у Вршцу, промовисали смо постер „Мали приручник за заштиту водоземаца“. Упркос јакој вејавици и хладноћи, око 40 наших чланова и суграђана присуствовало је овом догађају. Постер на спољашњој површини садржи кратак текст о значају водоземаца који живе на Вршачким планинама и ширем подручју јужног Баната, факторима угрожености, са списком свих врста, међу којима су готово све заштићене као угрожене или као реткости. Текст такође даје опис малих и јефтиних, али врло делотворних акција на заштити водоземаца, које уз мало воље може урадити било која еколошка НВО или појединац. Наше друштво већ 12 година осмишља, усавршава и изводи управо такве акције. Заинтересовани смо да наша знања и искуства поделимо са другим љубитељима природе који желе у својим заједницама да спроводе сличне активности. На унутрашњој страни дате су фотографије најзначајнијих вредности, жаба и даждевњака, становника Вршачких планина и околине. У посебном одељку смо објавили фотографије наших чланова начињене током поменутих акција, како бисмо читаоцима и у слици предочили шта и како треба радити у циљу заштите водоземаца. Постер смо до сада поклањали на свим скуповима у Вршцу и другим градовима на којима смо учествовали и примећујемо позитивне реакције.

Након представљања постера, Мариус Олђа из Панчева, самостални референт за заштиту животне средине ЈП „Војводинашуме“, представио је вредности специјалног резервата природе „Делиблатска пешчара“. Овај јединствени простор делимично се налази и на подручју општине Вршац и има еколошке везе са Вршачким планинама. Због тога је еколошка јавност у Вршцу веома заинтересована за овај резерват, за његове вредности и проблеме које управљач има у реализацији програма заштите. Еколошка удружења грађана у Вршцу и другим општинама на чијим територијама се резерват простире, желе да сарађују са управљачем и помогну му у спровођењу заштите. Ово представљање је само прва активност са тим циљем.

ГОДИШЊЕ ПРЕДСТАВЉАЊЕ

Сала Скупштине општине Вршац, 11. фебруар 2011.

Од 2004. на почетку сваке године, окупљамо наше чланове, заинтересовану јавност, пријатеље и медије и представљамо им све наше активности у претходној години. У 2011. наставили смо ову традицију. У петак 11. фебруара, у сали општине Вршац, пред око 60 слушалаца представили смо резултате свих наших активности у 2010. години кроз презентацију годишњака Геа 10. После тога су Миливој Вучановић и Иван Ђорђевић представили птичји свет Малог рита и Селишта.

ДНЕВНЕ И НОЋНЕ ПТИЦЕ ГРАБЉИВИЦЕ ЈУЖНОГ БАНАТА

Миливој Вучановић и Иван Ђорђевић*

Богатство биолошке разноврсности јужног Баната постало је већ опште познато међу стручњацима, али и међу љубитељима природе. По пространству, ово релативно мало подручје обилује различитим биотопима. Веома важан фактор богатства живог света је географски положај подручја, на којем се сусичу и границе Панонска низија, Перипанонски регион, Карпати, Дунав и Ђердапска клисура, као и реке Нера, Караш и канал ДТД. Нажалост, због негативног деловања човека у последња два века, од некадашње природе и богатства различитих станишта, сачувани су само исцепкани делови или фрагментални остаци. Готово читава површина подручја је култивисана, претворена у обрадиве површине или на други начин измењена. Међу последњим преосталим, релативно очуваним подручјима, које пружају уточиште за многе врсте су Вршачке планине, Делиблатска пешчара, долине река Караш, Нера, Дунав и Тамиш. Потврда о значају и богатству ових станишта је присуство великог броја врста птица грабљивица, како дневних, тако и ноћних.

Судећи по нашим опажањима, резултатима дугогодишњих истраживања и праћења стања на терену, а и струњаци нам дају за право, јужни Банат је једно од најважнијих места за дневне и ноћне птице грабљивице у Србији. У јужном Банату укупно има 36 врста грабљивица, које можемо поделити на три групе: гнездарнице, зимовалице и пролазнице. Најзначајнија група су свакако гнездарнице, којих има 23 (готово 2/3). За поједине врсте, као што су орао змијар, патуљаст орао, риђи мишар, краткопрсти кобац, буљина и дугорепа сова, овде се налази једино гнездилиште у АП Војводини.

Поред оптималних услова за живот грабљивица, што се пре свега односи на релативно очувану станишта и добру хранидбену базу, постоје и различити угрожавајући фактори. Најугрожавајући такав фактор је уништавање станишта (преоравање пашњака, сеча шума, дрвореда и гајева, итд.). Такође је веома погубно за живи свет нестручно коришћење хемијских средстава у пољопривреди, што доводи до тровања глодара којима се грабљивице хране. Поред ових примера, постоје и други фактори, као што је криволов, несавесно голубарење, електроудари на далеководима, као и потенцијално постављање ветрогенератора на неодогавајућим местима и на неодогавајућим начин.

Србија је потписник више међународних конвенција и споразума о очувању станишта и врста, на које се ослања домаћа регулатива, али често се у пракси прописи не примењују. Пре свега ту мислимо на велики и у Србији свеприсутан проблем недовољног финансирања заштите природе, што је законска обавеза оних државних органа који су заштиту

* Природњачко друштво Геа

прогласили. Заштићена подручја која од својих оснивача добијају макар и мале износе новца за спровођење програма заштите су малобројна. Управљачима могу да помогну удружења грађана, волонтерским радом и конкретним акцијама заштите. Неке од тих мера спроводи и наше друштво у јужном Банату, а то су ревитализација пашњака (уклањање инвазивног растинја), постављање кућица и платформи за гнежђење птица, праћење стања на терену и вођење евиденције о променама и едукација становништва.

Мишари

ВРСТЕ ПТИЦА ГРАБЉИВИЦА У ЈУЖНОМ БАНАТУ

Орао белорепан (Haliaeetus albicilla) је наш највећи орао, са распоном крила до 2,4 метра. Најчешће бира водена станишта. До 1980-тих година, популација у Србији бројала је десетак парова, да би се до данас значајно опоравила. У јужном Банату се сада гнезди око 15 парова. Сури орао (Aquila chrysaetos) је грабљивица импозантног изгледа и апсолутни владар неба планинских предела. У низинама се ретко може видети, у лутању. Једини пут је у јужном Банату посматран у јесен 2011. године како кружи над хранилиштем за птице грабљивице на Вршачким планинама. Орао крсташ (Aquila heliaca) је глобално угрожена врста која се до средине 1970-тих година гнездила у Делиблатској пешчари и Вршачким планинама, међутим после тога је ишчезла из јужног

Фотографије: Миливој Вучановић

Баната и виђа се у пролазу. Орао кликташ (Aquila pomarina) је такође ретка птица у Србији и Европи. Процена је да у Србији има око 20 парова, а у јужном Банату се гнезди 2 – 5 парова. Црни орао (Aquila clanga) је врста коју убрјамо у ретке зимске госте, који долазе у наше крајеве из подручја Балтика. Сличан је кликташу, те су некад сматрани истом врстом. Патуљаст орао (Hieraetus pennatus) је најмањи орао Европе. Почетком 2000-тих почео је да се појављује у јужном Банату у доба репродукције, пре свега у Делиблатској пешчари и Малом песку. По свим показатељима (територијално понашање, примопредаја плена), сматрамо да се гнезди најмање 4 пара. Орао змијар (Circus gallicus) у АП Војводини забележен је на гнежђењу једино у Делиблатској пешчари и на Вршачким планинама. Карактеристике га специјализован начин исхране, јер лови пре свега змије и гуштере. Орао рибар (Pandion haliaetus) може се видети током јесење и пролећне сеобе, када са севера Европе одлеће ка Африци и обратно. Задржава се на већим воденим површинама, где лови рибу. Мишар (Buteo buteo) спада међу најчешће наше грабљивице. Прави је опортуниста када су у питању станиште и храна, гнезди се на дрворедима и у гајевима у равници, па до густих шума Пешчаре и Вршачких планина. Северне популације мишара спуштају се до наших крајева, тако да је током зиме у јужном Банату повећана бројност ове врсте. Гађаст мишар (Buteo lagopus) виђа се само током зиме, долази са севера Европе у малом броју. Сличан је мишару, са незнатним разликама, а име је добио по оперјалим ногама. Зову га још и северни мишар. Риђи мишар (Buteo rufinus) у последњој деценији значајно је повећао присуство, пре свега у Делиблатској пешчари, где се интензивно посматрају у репродуктивном периоду и сматрамо да се гнезди 1 – 2 пара.

Осичар (Pernis ptilorhynchus) је птица шумских станишта. Код нас борави од касног пролећа до краја септембра. Храни се углавном ларвама опнокрилаца, које ископава из земље. Јастреб (Accipiter gentilis) је типичан представник шума, редован на гнежђењу, али не у великом броју. Популација је најбројнија у Делиблатској пешчари. Кобац (Accipiter nisus) је типичан представник шума, редован на гнежђењу, али не у великом броју. Популација је најбројнија у Делиблатској пешчари. Краткопрсти кобац (Accipiter brevipes) је веома ретка птица овог дела Европе. Први податак о гнежђењу у јужном Банату потиче из 1960-тих година. Постоје индикације да се још увек гнезди на Вршачким планинама. За разлику од копца, краткопрсти кобац је изразита селица. Мрка луња (Milvus migrans) на гнежђењу је у Панчевачком риту и долини реке Тамиш, као и уз ток Дунава. Воли водопадне шуме и водена станишта на којима налази храну. Изразита је селица. Риба луња (Milvus milvus) је некадашња гнездарница јужног Баната. Сада се веома ретко виђа. Лако се разликује од осталих грабљивица по великом рачвастом репу.

Еја мочварица (Circus aeruginosus) заступљена је на мочварним стаништима и тршћацима у којима свија гнездо. Као и друге еје, карактеристике је низак и лелујав лет. Пољска еја (Circus cyaneus) је зимски гост. Полни диморфизам је значајно изражен, мужјак је сиво-бео са црним врховима крила, док је жена смеђе неупадљиве боје.

Еја ливадарка (Circus rupestris) кроз наше крајеве пролази само током пролећне и јесење миграције. Постоје индикације да се поједини парови гнезде у јужном Банату, пре свега у Малом риту код Вршца. Степска еја (Circus macrourus) је изузетно ретка пролазница јужног Баната, као и целе Србије. Гнезди се по степама централне Азије.

Степски соко (Falco cherrug) је глобално угрожена врста, ретка и код нас, пре свега због уништавања степских станишта и текуница на њима, које су врло битне у исхрани степског сокола. Велики напори се улажу у

Европи за његово очување. У јужном Банату се гнезди до 7 парова. Сиви соко (Falco peregrinus) може се видети током целе године, али до сада још није забележено гнежђење. Сматра се најбржом птицом планете са максималном измереном брзином лета од 320 km/h. Соко ластивичар (Falco subbuteo) једна је од наших најокретнијих грабљивица. Храни се птицама, али је специјализован и за лов инсеката и тврдокрилаца у лету. Нарочито је спектакуларан његов лов на вилине коњице. Мали соко (Falco columbarius) је најмањи соко Европе, код нас се може видети током зимских месеци, углавном се задржава у равницама, у близини јата ситних птица. Сива ветрушка (Falco vespertinus) једина је грабљивица која се у јужном Банату гнезди колонизално. Најрадије бирају дрвореде и гајеве у слатинама. Као и други соколови, сиве ветрушке не праве гнездо, већ зависе од доступних гнезда гачаца. Белоклатна ветрушка (Falco naumanni) једна је од најмањих птица грабљивица. У Србији се сматра изумрлом гнездарницом. На подручју јужног Баната је забележена свега један пут – у Малом риту код Вршца у јесен 2000. године када је пронађен убијени мужјак. Ветрушка (Falco tinnunculus) једна је од најчешћих грабљивица јужног Баната. Гнезди се пре свега у равници, од напуштених гнезда врана, до разних отвора и пукотина у објектима.

Ћук (Otus scops) је најмања сова, специфична по томе што је једина типична селица међу совама. Последњих 10 година значајно је порасла популација. Кукумавка (Athene noctua) веома често се гнезди у напуштеним објектима, на ободима насеља, као и по таванима и димњацима. Буљина (Bubo bubo) је највећа сова на Свету. Један пар је 2009. године нађен на гнежђењу у Делиблатској пешчари и то је први регистрован пар у последњих 130 година у јужном Банату. Дугорепа сова (Strix uralensis) је од 1998. године нова гнездарница Вршачких планина и АП Војводине. Активним мерама заштите које спроводи наше друштво, број парова се повећао са 2 на 9. Шумска сова (Strix aluco) типична је врста шумских станишта, али због недостатка места за гнежђење, популација је проређена. И код шумске сове се активним мерама заштите учврстила популација. Утина или мала ушара (Asio otus) је наша најчешћа сова. Често се гнезди у напуштеним гнездима врана. Специфичне су по томе што се током зиме скупљају у јата и дан проводе често у самим центрима људских насеља. Ритска сова (Asio flammeus) воли влажне ливаде и мочваре. Бројност јој варира, у зависности од сезоне и расположиве хране. У јужном Банату је малобројна. Кукувија (Tyto alba) се значајно разликује од других сова по начину живота и исхране. Често бира ободу људских насеља, салаше и фарме, где има довољно расположиве хране и места за гнежђење.

Мале ушаре

ВРШАЧКЕ ПЛАНИНЕ – КОНЦЕПТ ЗАШТИТЕ

Студија заштите, Завод за заштиту природе Србије, 2005.

Због свог географског положаја, климе, планинске мезоклиме, флоре, вегетације и фауне, Вршачке планине представљају један од интересантнијих планинских масива Србије. Разноврсни климатски утицаји који допиру са свих страна из различитих подручја, а посебно из шумо-степске области, учинили су флору и вегетацију Вршачких планина специфичном. Многе ксерофилне врсте карактерише већи број шумских заједница, а многе биљне врсте на овом подручју су ретке за Србију, реликтне или ендемичне. Многе заједнице флоре и вегетације су реликтне самим тим што их сличних нема у средњој Европи и другим деловима Србије.

Да би се сачувале и унапредиле ове изванредне природне одлике основни концепт (поставка) за заштиту Вршачких планина као природне вредности коју треба чувати, одржавати и унапређивати, а с којима морају бити усклађене све делатности и активности као и сви остали захвати који се спроводе на подручју Вршачких планина је: 1) Вршачке планине као природно добро од изузетног значаја мора да задржи све постојеће изворне природне карактеристике, 2) Морају се реинтегрисати све нарушене изворне природне особности и карактеристике, 3) Предузму све мере и активности у циљу унапређивања постојећих и реинтегрисаних изворних природних карактеристика.

Из напред наведеног произлази да се на подручју Вршачких планина не смеју обављати радови који би изменили орографске и хидрографске карактеристике подручја, као ни изворне биоценолошке односе. Могући би били само они захвати којима ће се упот-

пунити односно повратити одузето од природе, као и они захвати који поспешују или модификују природне правце развоја са циљем заштите, очувања и унапређивања природних вредности Вршачких планина. У складу са овим основним поставкама за заштиту и очување природних вредности на подручју Вршачких планина, потребно је у свакој области коришћења природних ресурса придржавати се одређених смерница. Концепт заштите, развоја и коришћења заштићеног природног добра Вршачке планине, конституисаће се на основама реалног сагледавања садашњег стања природног добра, поштовања дефинисаних циљева и принципа заштите и оптималних могућности за њихово извршење.

Концептом се дефинишу основни правци и елементи програма заштите и развоја, при чему треба нарочито обратити пажњу на следеће опште принципе: 1) Принцип очувања, заштите и унапређивања биолошког диверзитета, који ће посебно доћи до изражаја спровођењем одговарајућих режима заштите на предходно селективним екосистемима, стаништима и локалитетима, 2) Принцип дугорочног планирања заштите и развоја, који се остварује тако што се за сваку програмску меру одређује временски лимит реализовања, 3) Принцип интегрално развојне заштите, који се остварује спровођењем обазривог коришћења свих природних ресурса и одрживог развоја заштићеног природног добра, успостављањем динамичке равнотеже у екосистему, 4) Принцип природног следа програмских мера и активности, који се поставља као логичан код реализовања мера и активности, које су условно повезане.

Фотографије: Милена Вучановић

ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА – Природне карактеристике по којима је подручје Вршачких планина препознатљиво, учиниле су да се са што рационалнијим коришћењем природних ресурса води рачуна о њиховој заштити и унапређењу. Свесни какве се велике вредности крију на овом подручју у научном, васпитно-образовном, туристичко-рекреационом и привредном погледу, и чињеница да објективно живимо у добу велике угрожености природе и њених богатстава, неопходно је наћи делотворне и одговарајуће мере заштите овог подручја, као и одређивање циљева његовог даљег развија и уређивања.

Да би се основна начела заштите, развоја и уређивања остварила на овим просторима, а полазећи од чињенице да су Вршачке планине ботанички врло значајне, јер представљају мозаик различитих типова флоре и вегетације и њихових заједница, карактеристичних за ово подручје у циљу њихове заштите и развоја неопходно је: 1) Непосредну просторну заштиту флоре и вегетације могуће је остварити издвајањем и заштитом карактеристичних станишта и заједница свих видова флоре и вегетације које су заступљене на подручју Вршачких планина, 2) Планирати даља истраживања флоре и вегетације да би се могао пратити њихов сукцесивни развој као и употпуњавало сазнање о њеним укупним вредностима, 3) Остварити непосредну просторну заштиту одређених карактеристичних станишта и заједница најзначајнијих реликтних, ендемичних и ретких биљних врста.

Фауна Вршачких планина представља природну вредност која је конститутивни елемент овог подручја. Без фауне Вршачке планине би биле сиромашније за једну од основних вредности. Међутим, у последње време дошло је до промене еколошких услова што се

негативно одразило и на саму фауну, па је у циљу њене заштите, развоја и унапређења неопходно: 1) чување и унапређивање аутохтоности подручја у погледу биљних заједница (шумске, ливадске), 2) Праћење динамике популације чланова фауне, која је у појединим сегментима недовољно изучена, као и неопходних услова за предузимање даљих мера заштите, развоја и очувања, 3) Утврђивање и заштита основних станишта и места репродукције појединих врста и њихово издвајање као резервата за очување генетског фонда.

Ловна дивљач је интегрални део природних вредности Вршачких планина. Без ње ови простори не би представљали потпуну аутентичну слику, те стога заштити, унапређењу и коришћењу дивљачи на Вршачким планинама треба посветити посебну пажњу. Полазећи од дефинисаног опредељења општине Вршац да је туризам једна од развојних активности општине, Вршачке планине са својим природним условима и могућностима, међу којима је клима, биљни и животињски свет, а посебно могућност посматрања и фотографисања дивљачи, птица, разноврсне и специфичне флоре и вегетације, чине их да имају добре услове и могућности за развој туристичких и спортско-рекреативних активности. Да би се остварили сви ови циљеви развоја туризма неопходно је: 1) Одредити који облици туризма могу и треба развијати на подручју Вршачких планина, 2) Све облике туристичких и спортско-рекреативних активности као и коришћења простора ускладити са потенцијалима природних могућности и капацитетима датог простора. 3) Традиционалне вредности, као туристичку понуду, треба подржавати како би се креирала њена богатија понуда и садржај.

10. ДАНИ ЗАШТИТЕ ВРШАЧКИХ ПЛАНИНА

У жељи да сазнамо више о природним вредностима Вршачких планина и околине, али и да Вршчанима приближимо те вредности и покажемо наше напоре на њиховој заштити, почетком 2002. године одлучили смо се да организујемо дводневни скуп који смо назвали „Дани заштите природе Вршачких планина“. Још тада, на почетку, одлучили смо да први дан буде посвећен актуелностима на Вршачким планинама, проблемима, активностима на заштити, или предавањима о природним вредностима, а други дан увек је имао ревијални карактер, када смо представљали нека друга подручја и искуства неких других људи, путем презентација, приказивања филмова или изложби фотографија. Временом, то је постала највећа манифестација нашег друштва и најзначајније окупљање са темом заштите природе можда и у АП Војводини. Сваки пут побуђивала је велико занимање љубитеља природе у Вршцу, али и из других градова, а било је садржаја који су привукли и више од 150 посетилаца дневно.

Десети Дани заштите одржани су у петак и суботу, 25. и 26. марта 2011. године у Великом амфитеатру Педагошке академије. Првог дана је Миливој Вучановић, наш члан готово од оснивања, истовремено и чувар у заштићеном подручју Вршачке планине, приказао све најважније активности на реализацији програма заштите које је спровео управљач, ЈП „Варош“ у сарадњи са локалним еколошким организацијама. Затим је приказана ТВ емисија „Млади чувари природе“ о активностима на истоименом омладинском кампу који је одржан 2010. године. Другог дана приказана су два филма. Прво је Мариус Олђа из ЈП „Војводинашуме“, ШГ „Банат“ Панчево приказао филм „Делиблатска пешчара“, а потом је Срђан Ђурановић из Новог Сада приказао свој филм „Живети с природом“. Поново смо имали задовољство да угостимо нашег великог пријатеља Јована Лакатоша из Апатина, који је после три године паузе поново дошао у Вршац, овог пута са презентацијом фотографија које приказују природу различитих континената. У оба дана, присутно је било више од 120 слушалаца, Вршчана, али и гостију из Ковина, Смедерева и Београда, који су за одржавање манифестације сазнали путем медија и фејсбука. Покровитељи су били општина Вршац и Хемофарм фондација.

За 10 година, укупно је било 20 дана, са око 50 сати различитог програма и више од 1500 слушалаца. Приказани су најактуелнији еколошки филмови из недовољно јаке продукције у Србији, презентоване изванредне фотографије из целог света и покренуте многе теме о проблемима на Вршачким планинама и шире. Због еколошке повезаности Вршачких планина са суседним подручјима, ширења наших активности и неопходности заједничког деловања са другим удружењима грађана из Беле Цркве, Ковина, Панчева, Решице, имамо идеју и намеру да ускоро променимо концепт ове манифестације, како би прерасла у „Дане заштите природе јужног Баната“. Сматрамо да овакав приступ има смисла и да ће такво будуће окупљање заинтересовати велики број заштитара природе Баната.

10. ДАНИ ЗАШТИТЕ ПРИРОДЕ ВРШАЧКИХ ПЛАНИНА

Вршац,
25. и 26. март 2011.
Велики амфитеатар
Педагошке
академије

Организовано друштво
ГЕА

ПРОГРАМ

Петак, 25. март

18:00 - УВОДНО ОБРАЋАЊЕ
Гост: др Биљана Панковић,
Нови Сад, директор
Покрајинског завода за
заштиту природе

**18:15 - ПРИРОДЊАЧКО
ДРУШТВО „ГЕА“ И ЈАВНО
ПРЕДУЗЕЋЕ ВАРОШ -
ПАРТНЕРИ НА ВРШАЧКИМ
ПЛАНИНАМА**

**19:00 - МЛАДИ ЧУВАРИ
ПРИРОДЕ 2010.** Пројекција ТВ
емисије о „5. Волонтерском
кампу“, трајање 36 минута

Субота, 26. март

**18:00 - ДЕЛИБЛАТСКА
ПЕШЧАРА** Пројекција филма,
37 минута Мариус Олђа, ЈП
„Војводинашуме“, Панчево,
аутор

**18:45 - МОЈА ЛУТАЊА ПО
СВЕТУ** Пројекција фотографија
Јован Лакатош, Апатин

**19:45 - ЖИВЕТИ СА
ПРИРОДОМ** Пројекција
филма, 22 минута Срђан
Ђурановић, Нови Сад, аутор

ДЕЛИБЛАТСКА ПЕШЧАРА – пројекција филма

Делиблатска пешчара је јединствен предео који се налази на само тридесетак километара од Вршца, а у последње време све више побуђује пажњу вршачке еколошке јавности. У циљу бољег упознавања Вршчана са овим подручјем, желимо да покренемо више активности, промоције, предавања и на друге начине представимо Пешчару. Мариус Олђа из ЈП „Војводинашуме“ ШГ „Банат“ Панчево, био је наш гост на „Данима заштите природе“, представљајући промотивно-едукативни филм „Делиблатска пешчара“. Филм приказује настајање и еволуцију Пешчаре и њене флоре и фауне, готово два века борбе људи са песком у пројектима пошумљавања, ретке врсте, изузетне пределе, али такође и делатност становништва, културно наслеђе, као и активности, проблеме и напоре које има управљач овог резервата у настојањима да све ове вредности сачува. Сценарио и режија: Мариус Олђа, асистент режије и монтажа: Слободан Токић, производња: ЈП „Војводинашуме“ ШГ „Банат“ Панчево, година производње 2003, трајање 37 минута.

ЖИВЕТИ С ПРИРОДОМ – пројекција филма

Наше друштво има пуно пријатеља, а међу њима су и Срђан Ђурановић из Новог Сада и Удружење грађана „Друид“ чији је он представник. Две године за редом Срђан је гост Вршца и „Дана заштите природе“, приказујући своје филмове. Документарно-еколошки филм „Живети са природом“ кроз приказ старих заната, традиције и обичаја, описује склад живота људи и природе на поплавним подручјима Дунава у Бачком Моноштору код Сомбора. Урањајући у филм, гледалац спонтано постаје део наизглед мирног живота на рубу велике поплавне долине, док се баш као испод речне површине, неприметно почиње указивати сва динамика, колорит нетакнуте природе и јединствено културно наслеђе људи који су своје судбине нераскидиво везали за велику реку. Режија и камера: Срђан Ђурановић, продукција „Друид“, трајање 25 минута, година производње 2010.

ŽIVETI SA PRIRODOM
stazama Gornjeg Podunavlja

26. mart u 18 časova
Veliki amfiteatar
Vršac

Projekcija FILMA **ŽIVETI SA PRIRODOM** autora Srđana Đuranovića

realizovanog u okviru projekta
Održivi ruralni turizam kao sredstvo za unapređenje upravljanja
prekopranom poplavnom dolinom u srednjem Podunavlju
Svetskog fonda za prirodu (WWF)

produkcija **DRUID**

Produkcija društva **GEA**
Vršac

МОЈА ЛУТАЊА ПО СВЕТУ – пројекција фотографија

Јован Лакатош – Лаки из Апатина је орнитолог, фотограф природе, светски путник и велики пријатељ нашег друштва. У оквиру различитих пројеката проучавања фауне птица, већ 25 година путује по свим континентима, фотографише природу, а касније знатижељницима и љубитељима приказује необична места и људе. Лаки је шест година за редом био гост Вршца и „Дана заштите природе“, одушевљавајући Вршчане изванредним фотографијама

и узбудљивим доживљајима на својим великим путовањима. А онда је, стицајем околности, направио паузу, довољно дугу да га се вршачка публика јако ужели. Овог пута, после три године, Лаки је за нас изабрао најбоље фотографије из централног Сибира, Казахстана, далеког истока Русије, са највиших врхова Африке и Азије, пространстава обе Америке. Шта друго пожелети, него да нам Лаки долази сваке године, поново, и још дugo.

МАЛИ ВРШАЧКИ РИТ – Први корааци у заштити

Мали вршачки рит се простире североисточно од Вршца, од саме градске зоне до села Велико Средиште и северо-западно од Вршачких планина, са којима чини јединствену еколошку, структурну и функционалну целину и хранидбену базу за многе врсте. По облику је дугуљасто, затворено удубљење дужине 11 km и ширине око 2 km, правац југозапад-североисток, на надморској висини између 80 и 90 m.

Мали вршачки рит је веома особено станиште, другачије од већине водених и влажних подручја у Србији. И поред обимних хидромелиоративних захвата у прошлости, није преведен у обрадиво земљиште и остао је вредно и богато влажно подручје чији се карактер нарочито испољава током влажних сезона. Одликују га суве и влажне ливаде, баре и тршћаци, са карактеристичним представницима живог света. Међу њима се посебно издвајају угрожене врсте биљака и животиња, како карактеристичних панонских врста, тако и врста везаних за борео-монтане баре и тресаве. Утврђено је

присуство два панонска субендема: звјездичице (*Aster sedifolius*) и безбридњаче (*Puccinellia distans*), а ту се налази и сиротињска трава (*Glyceria declinata*), нова врста за флору Србије и друге ретке и угрожене врсте, попут сиљавине (*Peucedanum officinale*), степског гуштера (*Podarcis taurica*), патке њорке (*Aythya nyroca*) и прдавца (*Sorexorex*). Због наведених вредности, ово станиште је предмет све већег интересовања орнитолога и посматрача птица из Србије и околних држава. До сада је забележено присуство чак 176 врста птица.

Постоје бројни фактори коју угрожавају природне вредности Малог вршачког рита, а међу најзначајнијима су: уништавање станишта и промена намене простора, неодрживо коришћење, недостатак пашарења, угрожавање биодиверзитета, неконтролисан лов, асфалтни пут Вршац – Велико Средиште – Марковац (пресеца природну везу Малог рита и Вршачких планина и представља баријеру на којој страда велики број животиња), затим недовољна свест грађана и доносилаца одлука о значају заштите Малог рита.

Тренутно највећи фактор угрожавања је одсуство мера активне заштите на овом подручју. Иако одавно познат стручној јавности као природно вредан и занимљив, овај предео никада није био под заштитом државе. Зато је Завод за заштиту природе Србије још 2005. године покренуо поступак заштите, прво путем истраживања, у циљу дефинисања вредности, затим оцене фактора угрожености и предлога мера заштите. Резултат тих испитивања је студија заштите, по којој је Мали вршачки рит предложен за парк природе II категорије – природно добро од великог значаја, односно Подручје за управљање врстама и стаништима (IV Habitat/Species Management Area). Заједно

Фотографије: Миливој Вучановић

са Вршачким планинама, Мали рит је већ у границама једног од 42 подручја значајних за птице (IBA – Important Bird Area) у Србији. Укупна површина будућег заштићеног подручја је 931 ha, од тога у другом степену је 449 ha, док је у трећем степену 482 ha. Међутим, око проглашења заштите постоје проблеми који заинтересованој еколошкој јавности и грађанима нису јасно предочени. Иако је Завод за заштиту природе студију заштите са предлогом мера и управљача (ЈП „Варош“) завршио још 2008. године и упутио локалној самоуправи на усвајање, Скупштина општине Вршац још увек није усвојила одлуку о заштити Малог рита. У међувремену је ступио на снагу и нови Закон о заштити природе, тако да се одлука сада не може усвојити док се не усагласи са новим одредбама. Одсуство заштите чини да се сви угрожавајући фактори несметано испољавају и да се свакодневно губе вредности због којих је ово подручје предложено за заштиту.

Заштићена природна подручја, њихов статус и одрживо коришћење су важан корак на путу прикључења Србије ЕУ. Важан приоритет Националног програма заштите животне средине Републике Србије (2007 – 2016) је повећање заштићених површина на укупно 10% државне територије. Тренутно је око 6% територије Србије под заштитом, па су најважнији задаци проширење површине постојећих и проглашење нових заштићених подручја. Усвајањем одлуке о заштити Малог вршачког рита, општина Вршац допринеће испуњењу националног циља и обезбедиће изванредан развојни, економски, еколошки и генетички ресурс. Надамо се да ће након усаглашавања студије са новом Законом, општина Вршац препознати све ове потенцијале које Мали рит пружа и брзо прогласити заштиту. До тада очекујемо више комуникације са грађанима и обавештења о разлозима одлагања проглашења заштите.

САДЊА СТАБАЛА И ПРОМОЦИЈА ПОСТЕРА

У Студији заштите Парка природе „Мали вршачки рит“, у поглављима Фактори угрожавања и Опште мере заштите и унапређења, наведени су фактори који угрожавају вредности биодиверзитета подручја, као и мере које треба обезбедити и забране које треба поштовати, да би се негативни утицаји ових фактора ублажили или отклонили. Без обзира на недостатак правно регулисане заштите, међу мерама смо препознали оне које могу спровести еколошке НВО и заинтересовани појединци, не чекајући одлуку општине о проглашењу заштите. Од неколико фактора, одабрали смо два за које сматрамо да су приоритетни и две мере, за које сматрамо да нису нарочито захтевне, па их удружења грађана могу покренути и уз стручну помоћ спровести. Та два фактора су: 1) Уништавање станишта и промена намене простора и 2) Недовољна свест грађана и доносилаца одлука о значају заштите Малог рита. Две мере за њихово ублажавање и отклањање су: 1) Ревитализација станишта, 2) Промоција природних вредности подручја Малог рита.

Обратили смо се Покрајинском секретаријату за урбанизам, грађевинарство и заштиту животне средине са предлогом пројекта „Мали вршачки рит – први корааци у заштити“. Секретаријат нам је одобрио средства за две активности и мере:

1) Ревитализација станишта – садња дрвећа: Иако шуме у Малом вршачком рити не представљају темељну вредност, оне су изузетно важан чинилац разноврсности станишта. Оне су веза између шума на Вршачким планинама и степских и плавних подручја Малог рита, дају склониште и место за гнезђење многим врстама птица отворених станишта. Због одсуства заштите, ово подручје је било и остало на

удару многих корисника. Током последњих 20 година, велики део шума у Малом риту је посечен или природно пропао. У централном делу подручја, налази се потез од око 300 хектара у коме је раније било неколико хектара шума. Данас је ту преостало само 9 стабала тополе, на којима се гнезди десетак врста птица – соко ластавичар, соко ветрушка, сива врана, степски соко, голуб гривнаш, ђук. Толика разноврсност и густина последице су недостатка места за гнежђење, па птице више немају где да оду. Наши чланови су у сарадњи са стручњацима посматрали ово подручје и дошли до закључка да би за опоравак и заштиту екосистема, добра мера била ревитализација станишта и садња неколико стотина вишегодишњих садница аутохтоних врста. Овако ревитализован део шумског станишта ће за 15 – 20 година дати пун ефекат, повећањем избора места за гнежђење, а многе животиње би ту нашле склониште. Акција прве фазе садње је спроведена 24. новембра 2011. године, када је десетак наших волонтера посадило 85 садница пољског јасена. Планирамо наставак и садњу још стабала, као и узоравање меког појаса околи, како би се саднице заштитиле од пожара који често настају непажљивим паљењем стрњишта.

2) Постер „Мали вршачки рит – будући парк природе“ – Многи грађани не знају за вредности Малог рита, нити разумеју потребу да се оне заштите, па их је потребно информисати. У ту сврху штампали

смо 1000 примерака постера чија је функција промотивна, али и са циљем јавног заговарања за усвајање одлуке о заштити (објашњење о неопходности заштите, проблемима и последицама одсуства заштите). Летак смо пред око 30 чланова и грађана промовисали 16. децембра 2011. године у сали Скупштине општине Вршац, а делићемо га на нашим наредним скуповима.

СЕВЕРНИ ГОСТИ У МАЛОМ РИТУ

Птичији свет Вршачких планина, Малог рита и Селишта, изузетно је богат и разноврстан. Спој различитих биотопа на релативно малом простору и географски положај, основни су разлози за богат диверзитет овог подручја, које је проглашено за једно од 42 ИВА подручја у Србији. По расположивим подацима, на Вршачким планинама је регистровано више од 120 врста птица, а у Малом риту чак 176 врста. Међу њима могу се наћи птице које на овом подручју бораве током целе године, има и оних које ту живе током летње сезоне, а зими одлећу на југ, у Африку, али и оних које живе у северним крајевима, а зиму проводе код нас, јер су за њих наше географске ширине – југ.

У ређе зимске госте Малог рита спадају две врсте из породице зеба – северна јуричица (*Acanthis Flammea*) и нордијска планинска јуричица (*Carduelis Flavivestris*). Оне се гнезде и размножавају у пространим шумо-степима северног дела Европе и Азије. У зимском периоду, због недостатка хране и поларне зиме, спуштају се јужније.

Обично се заустављају у Панонској низији, ређе долазе јужно од Саве и Дунава, тако да највећи део популације зимује у централној Европи, док се мањи део спушта до наших крајева.

У Мали вршачки рит готово редовно долази мање или веће јато ових птица, мада појединих година није бележено њихово присуство. Обично се појављују у другој половини новембра и задржавају се до фебруара, стижу у мањем броју, па их недовољно вични људи често мешају са другим зебама, најчешће конопљаркама. Не задржавају се дуго на једној локацији, осим ако ту пронађу сталан извор хране. Углавном се хране семењем коровских биљака и сунцокретом, па је могуће њихово прихрањивање. До пре тридесетак година, северне јуричице су биле редовније од нордијских планинских јуричица, али последњих петнаестак година њихов број је уједначен. Локални вршачки назив за северну јуричицу је „кармин цајзла“, због кармин црвених груди мужјака и темена на глави код оба пола, док је нордијска планинска јуричица позната као „крем цајзла“ због крем боје која преовладава код ове врсте.

Фотографије: Миливој Вучановић и Бојан Радека

КУНА КАТА

Природа заиста уме човеку да приреди велика и лепа изненађења. За природњаке нема већег задовољства од блиског сусрета са дивљом природом и природним реткостима, а нарочито када се то дешава често, готово у „домаћој атмосфери“. Један такав случај догодио се нашем члану Миливоју Вучановићу у његовој викендици у селу Мало Средиште на Вршачким планинама, а захваљујући томе и други наши чланови и волонтери имали су непосредно искуство упознавања са животним навикама куне белице.

Куне су симпатичне, интелигентне и знатижељне животиње из реда зверова (*Carnivora*), породице куна (*Mustelidae*), а у већем делу Европе и централне Азије могу се наћи куна белица (*Martes Foina*) и куна златица (*Martes Martes*). Главна разлика по којој су и добиле овакве називе је та што белица на грудима има длаку беле боје, а златица златно жуте. Обе су шумске животиње, с тим што се белица често може видети на ободима људских насеља, па чак и у њима, док златица бира места за живот дубље у шуми, избегава насеља и вештије се вере по дрвећу од белице. Мужјаци могу бити дужине 45 – 55 центиметара и тежине 1800 – 2000 грама, док су женке нешто краће и лакше. Женке коте 3 – 6 младунаца у априлу, а младунци прогледају са око 5 недеља старости. Иако је месојед, куна у природи може да једе врло разноврсну храну – инсекте, жабе, птице и птичија јаја, али и воће, шипак, грожђе и друге биљке. Тек кад нестану извори хране, може да напада живину, па је слабо упућени људи сматрају штеточином и крволочном, што није истина. Због уништавања станишта, предрасуда и прогањања, била је врло проређена. У последње време показује знаке опоравка, нарочито када је у питању бројност куне белице.

На ободу села Мало Средиште, комшија Миливоја Вучановића је 12. маја 2011. године пронашао тек прогледалу женку куне белице, која је испала са тавана једне викендице у близини. Током ноћи оставио је у кутију са отвором, како би је мајка пронашла и однела. То се није догодило, већ је следећег дана код комшије пронађен и мужјак, а пар дана касније још једно младунче, које се, нажалост, удавило у акумулацији за кишницу. Претпоставља се да су сва три младунца из истог легла, да им је мајка можда настрадала, па су они гладни покушали да пронађу неки спас. Како ови младунци још нису били способни да се врате у природу, тако су привремено постали кућни љубимци. Миле је почео да се брине о малој жени, коју је назвао Ката, а комшија је прихватио да се стара о мужјаку.

Ката је показивала понашање правог кућног љубимца, играла се са псима и мачкама, као да је куче или маче, чак је спавала на псима. Често је одлазила и у кошмилук, код свог брата, да се и са њим игра. Имала је добар апетит, јела је све што би и у природи, а показивала је изражену радозналост. Дружење са куном било је заиста необично искуство, нарочито за наше чланове и волонтере који су били у гостима код Милета, или су одатле одлазили на теренске радове по Вршачким планинама. У септембру је отишла у шуму, али се скоро свакодневно враћала. Кад би Миле са нашим члановима и псима одлазио на терен, куна би их пратила и километрима ходала са њима као да је пас. А онда је одједном нестала и више није виђена. Нажалост, наша претпоставка је да је Ката пострадала. Њен брат је жив и здрав и често се враћа код својих хранитеља.

ОРАО ЗМИЈАР

Орао змијар је грабљива птица селица, која се гнезди у јужној и источној Европи и средњој Азији, а зиму проводи у Африци, на јужном рубу Сахаре, од Атланског до Индијског океана. Животни ареал ове птице је доста широк, али је њена бројност мала, јер тражи посебне услове, очувана сува станишта са шумо- степом, где има довољно отвореног простора за лов и гнежђење. То је специјализовани ловац који на „јеловнику“ има готово само змије и гуштере, па чему је и добио назив.

Орао змијар је грабљивица средње величине, висока око 65 центиметара, распона крила око 190 центиметара, која у дивљини може доживети и више од 20 година. У наше крајеве долази крајем марта и са полагањем јаја почиње у другој половини априла, што може потрајати до почетка маја, у зависности од услова и године. Женка полаже искључиво једно јаје, лежи на њему око 40 дана док се не излеже пиле. Потребно је тада око два ипо месеца мукотрпне бриге родитеља, док младунца не излети из гнезда, што се дешава половином августа. Младунци са родитељима бораве у нашим крајевима до почетка октобра када се селе у своја зимовалишта у Африци.

Први налаз орла змијара на Вршачким планинама забележен је 1999. године, када је Миливој Вучановић, члан Природњачког друштва „Геа“ из Вршца на Лисичјој глави фотографисао младунца старог око 60 дана у гнезду. Од тада, сваке године се на Вршачким планинама гнезде по два пара, с тим што су 2004. и 2006. године

Одрастао орао доноси змију младунцу

забележена три пара. Ове 2011. године, популација змијара је богатија за два младунца, јер су оба пара успела да однегују по једног. Оба су праћена, прстенована и виђена како излећу из гнезда. Дешава се да неке године оба младунца угину, или да преживи само један, тако да је ова сезона била врло успешна.

Младунац старости око 20 дана,
30. јун 2011. године

Фотографије: Миливој Вучановић

У Србији је орао змијар заштићена врста и његово узнемиравање, уништавање станишта и убијање кажњава се по закону. На подручју АП Војводине, орла змијара има само још око 4 пара у Делиблатској пешчари. Ни јужно од Саве и Дунава није честа појава. То је врло тајанствена птица која за гнежђење бира мирна места далеко од људи. Постоји више удружења која брину о њима, па ипак, 2001. догодило се да је убијен одрастао мужјак, а у октобру 2009. године су криволовци на Вршачким планинама убили младунца старог 4 месеца. Поред људске бахатости, угрожавајући фактори су и сеча шуме, уништавање станишта, запуштање ливада. Ипак, зимска половина године, је за орлове ризичнија, јер током боравка у Африци, често страдају због ратова, пожара, уништавања станишта.

Природњачко друштво „Геа“ већ годинама покушава да ову и друге природне вредности Вршачких планина приближи својим суграђанима, путем изложби фотографија, скупова, трибина, на пример током манифестације „Дани заштите природе“. За успешну заштиту природе неопходно је њено познавање. Потребно је да што већи број људи сазна какве вредности имају, зашто, од кога и како их штитити. Безакоње се лако врши кад је далеко од јавности, а добро обавештена и заинтересована јавност је најбољи чувар природе.

Младунац старости око 60 дана,
10. август 2011. године

2. ОРНИТОЛОШКИ КАМП „ВРШАЧКЕ ПЛАНИНЕ 2011“

У организацији Природњачког друштва „Геа“, други пут је одржан орнитолошки камп са учешћем 9 младих волонтера из три државе – Србије, Румуније и Босне и Херцеговине. Ново окупљање младих љубитеља птица, одржано је у периоду 13 – 16. октобар 2011. године, и имало је више циљева и задатака. Поред рада на терену и постављања кућица за различите врсте сова, циљеви кампа били су још и мониторинг и едукација. Прегледане су до сада постављене кућице и утврђено њихово стање – да ли су биле насељене и којим врстама, да ли је потребна њихова замена или поправка. Едукација локалног становништва и волонтера је веома важна. Људи који живе на селу или на салашима, на чијим поседима се кућице постављају, могу пружити вредне податке и помоћ у очувању сова. Обука волонтера је исто тако важна, јер ће они моћи научно да пренесу у своје заједнице и тако започну сличне активности на заштити птица.

Током три радна дана, постављено је 14 кућица за четири врсте сова – шумску, уралску, кукувију и кукумавку. Кућице су постављене на четири локације на ширем подручју Вршачких планина и Делиблатске пешчаре. На Вршачким планинама, на Превали код Шумарева куће и на југозападној падини Ђаковог врха, затим на локацији Уљманских винограда, око 6 километара од села Уља према селу Шушара, затим у околини села Шушара и на салашима у Малом песку. После рада на терену, поподневни и вечерњи сати били су резервисани за дискусије, размену искуства и приказивање еколошких филмова и видео материјала.

Због интензивне сече стабала, шуме у јужном Банату су младе, па је изражен недостатак старих и шупљих стабала у којима се могу гнездити сове и друге врсте птица. Због тога је још од 1970-тих година примећено да број и бројност свих врста сова драматично опада. Чланови нашег друштва су 2000. године поставили експериментално неколико дрвених кућица, како бисмо утврдили да ли овакве вештачке дупље могу послужити као природне. Резултати су били одлични, па од тада, следећих 11 сезона, наши чланови су поставили више од 170 кућица за различите врсте сова у ширем подручју јужног Баната. Тиме су стабилизација и увећање популације свих 6 врста сова. Пре неколико година, наша искуства су почели да примењују и други у својим заједницама. Нама је веома важно да и други људи у суседним и даљим подручјима ураде исте ове акције. Јужни Банат није изолован и суседство итекако утиче на њега.

На кампу су учествовали представници партнерских организација – Удружење љубитеља природе „Рипарија“ из Суботице, Центар за заштиту сова Србије из Новог Сада, Друштво за заштиту и проучавање птица Србије из Новог Сада, Волонтерски центар из Решице, Румунија, Планинарско-еколошко друштво „Мајевица“ из Бијељине и Удружење грађана „Саднице мира“ из Завидовића, Босна и Херцеговина. Камп је одржан у оквиру пројекта „Заштита природе јужног Баната“, који су финансијски подржали Министарство животне средине и просторног планирања и Покрајински секретаријат за спорт и омладину АП Војводине.

6. ОМЛАДИНСКИ ВОЛОНТЕРСКИ КАМП „ВРШАЧКЕ ПЛАНИНЕ 2011“

Заштићена природна подручја представљају важне развојне ресурсе сваке државе, регионалне и локалне заједнице. То су јавни простори који обезбеђују низ користи, погодности и услуга од јавног, али и економског интереса (генетски фонд, заштита од пожара, поплава, ерозије и биљних болести, здравство, туризам, рекреација, пчеларство, ветрозаштита, управљање водама, научно-истраживачки рад и друго).

У Србији постоје значајни проблеми око успостављања и управљања заштићеним подручјима. Доносиоци одлука често избегавају успостављање заштите, а финансирање програма заштите виде као непотребан трошак. Јавност често није довољно упозната са значајем спровођења ових програма, па је заштита природе врло ниско рангиран приоритет. Овакав однос је у супротности са званичном државном политиком и циљевима одрживог развоја. На пример, општина Вршац је до 2008. године финансирала програме заштите на Вршачким планинама, што је престала да чини од 2009. године до данас, а велика већина општина никад није финансирала своја подручја. У таквој ситуацији, програми заштите се не могу спроводити, па ова подручја губе вредности због којих је заштита успостављена.

Постоје начини како се ови проблеми могу ублажити и то укључењем заинтересованих грађана у његово решавање. „Омладински волонтерски камп“ осмислили су 2006. године студенти биологије, географије и геодезије пореклом из Вршца, који су дошли на

идеју да позову своје колеге студенте и асистенте из других градова, уложу време, труд и знања и помогну староцу у реализацији програма заштите на Вршачким планинама. Корист је велика и вишеструка – 1) Управљач има реализоване програме заштите, 2) Локална заједница има унапређено природно добро без трошења из буџета, 3) Студенти имају материјал за дипломске радове и јединствену праксу, 4) Одличан пример за друге заједнице.

Шести Омладински волонтерски камп „Вршачке планине 2011“, одржан је у периоду од 28. септембра до 2. октобра 2011. Учествовало је 9 студената и један асистент Географског факултета из Београда, смер Геопросторне основе животне средине. Прва два дана на терену пописивани су објекти геонаслеђа. Трећег дана истраживања су се одвијала на простору Малог вршачког рита, где је вршено картирање постојећих бара и језера, као веома важних преосталих станишта херпетофауне. Претпоследњег дана картирано је језеро са браном, на јужној страни подручја Широког Била. Картирање водених објеката представља почетак истраживања и активности које би током наредних година требале да унапреде ова станишта. Узети су и узораци маховина и гљива, како би се испитало присуство цезијума-137. Осим теренских истраживања било је и кабинетског рада на изради карата и базе геопросторних података са елементима животне средине.

Све ове активности у потпуности су усклађене са законом, одлуком о заштити и програмом управљача. Такође, напомињемо да је пројекат веома усаглашен са неким одредбама Стратегије биолошке разноврсности Србије 2011 – 2018 (Сл. Гласник 13/2011). Наводимо само неколико приоритетних активности – 1) Идентификовати, описати и картирати угрожене, рањиве и ретке типове станишта, 2) Развити ГИС карте које укључују границе заштићених подручја, класификацију заједница и друге информације, 3) Картирати станишта најважнијих врста, 4) Употреба ГИС за планирање, праћење и управљање, 5) Развити или унапредити академске програме и предмете о биодиверзитету, 6) Успоставити механизме сарадње државних органа и НВО на очувању биодиверзитета. Пројекат је спровео Еколошки центар „Станиште“, а Природњачко друштво „Геа“ је учествовало са волонтерима.

8. ГОДИШЊА ИЗЛОЖБА ФОТОГРАФИЈА

Чланова Природњачког друштва „Геа“

Тако се добија објективност, нема имена аутора. Посетиоцима се свиђа овакав приступ, јер нису само посматрачи, већ и активни учесници.

У уторак 27. децембра 2011, у сали Дома омладине, изложба је одржана осми пут. Жири у саставу – Далиборка и Драган Илић, Ивана Вишекруна и Драган Лазаревић, одабрао је 50 фотографија 9 аутора – Данијела и Бојан Радека, Невена и Предраг Пртљага, Миливој Вучановић, Горан Николић, Иван Ђорђевић, Милан Белобабих и Владимир Стајић.

Овога пута, посетилаца је било мање него ранијих година, па је било 33 гласачких листића. Укупно 38 фотографија је добило бар један поен. Прво место је освојио Миливој Вучановић, чија фотографија младунца орла змијара на Вршачким планинама сакупила 28 поена на 8 листића. Друго и четврто место заузео је Горан Николић са своје две фотографије – поток на Вршачким планинама (22 поена) и дрво у стени (17 поена). На трећем месту је Данијела Радека са фотографијом бумбара у цвету и 21 поеном, а на петом месту је Милан Белобабих са водопадима на Нери и 15 поена.

Док су гласови сабирани, наш члан и пријатељ Милан Белобабих из Беле Цркве приказао је путем видео-бима фотографије реке Нере на току у Румунији и сечу шуме на њеним обалама у општини Бела Црква у Србији. Овогодишња изложба има и наставак. Све фотографије су постављене на Фејсбук профил друштва и дозвољено је свима да до 20. јануара гласају за фотографије које им се свиђају.

ПРИРОДЊАЧКО ДРУШТВО
NATURALISTIC SOCIETY

ВРШАЦ

8. ИЗЛОЖБА ФОТОГРАФИЈА

ЧЛАНОВА ДРУШТВА

27. децембар 2011.
18:00 часова
Дом омладине Вршац

ПРИРОДЊАЧКО ДРУШТВО "ГЕА"
Дом омладине Вршац
Дvorsка 28, 26300 Вршац - Србија
www.gea.org.rs gea@vsa.belo.net

Пред Вама су фотографије које су снимили чланови Природњачког друштва "Геа" 2011. године, на путовањима и екскурзијама али и на Вршачким планинама и непосредној околини. Избор фотографија је обавио жири нашег друштва. Гласањем за три фотографије и додељивањем 5, 3 и 1 поена, учествујете у одабору најбољих.

Аутори фотографија: Данијела и Бојан Радека, Невена и Предраг Пртљага, Горан Николић, Иван Ђорђевић, Милан Белобабих, Миливој Вучановић, Владимир Стајић.

Чланови жирија који су одабрали фотографије: Далиборка и Драган Илић, Ивана Вишекруна, Драган Лазаревић.

„СОВА“ – ИЗЛОЖБА ДЕЧЈИХ И ОМЛАДИНСКИХ ЛИКОВНИХ РАДОВА

Поводом 5. јуна, Светског дана заштите животне средине
Дом омладине Вршац

Волонтери Природњачког друштва „Геа“ у сарадњи са средњом Хемијско-медицинском школом из Вршца и Основном школом „Моша Пијаде“ из Гудурице, припремили су изложбу ликовних ученичких радова на тему „Сова“. Изложба је одржана у сали Дома омладине од 6. до 8. јуна 2011. године. Радове ученика средње школе за изложбу изабрала је професорка Мирјана Аралица Јурковић, а за основну наставница Данијела Радека. Посетиоци су гласали за најлепше и најоригиналније радове. Пребројавањем гласова изабрани су радови ових аутора:

- Хемијско-медицинска школа (први разред):

1. Стефан Стојанов I₆, 2. Никола Хрњак I₅, 3. Тамара Кокотовић I₆

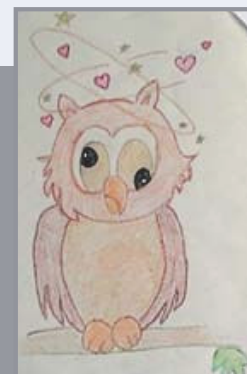
- Хемијско-медицинска школа (други разред):

1. Синоша Цветановић II₄, 2. Снежана Урбан II₂, 3. Јелена Марковић I₄

- Основна школа „Моша Пијаде“:

1. Анастасија Матовић, 2. Татјана Лазић, 3. Марија Јовановић

Циљеви изложбе били су подстицање креативности код ђака и проширење свести о значају очувања биодиверзитета и природе, како нас људи тако и других живих бића на планети Земљи.

ЗАУСТАВИМО УНИШТАВАЊЕ РЕКЕ НЕРЕ

За крађу шуме нико није надлежан, још мање одговоран
Милан Белобабић*

Проф Мерци, гувернер Баната, застао је 1717. године на једном брежуљку крај пар спалених кућа и остатка разрушене беле црквице. Поглед му је прелазео преко крошњи непрегледних шума столетних храстова, јасена, врба и тополи, све до падина Банатских планина на хоризонту. Жуборили су брзаци плаховите Нере и лепет крила бројних барских птица. Душу му испуни мир и спокојство, толико потребни након крвавих бојева са турском војском. Окренуо се и свом посланом рекао: „Овде ћу подићи град“. Тај град је Бела Црква, која ће за пар година славити 300 година од оснивања. Данас од пребогате природе није остало готово ништа, а у јесен 2011. одиграва се прави масакр над природом. Бесомучно се сече шума, птице хватају мрежама, дна река „грабуљају“ кукама.

Када су средином септембра примећене прве веће сече стабала на обали реке Нере, у име Удружења грађана „Аурора“ обавестили смо о томе општинску управу. Осим записника на терену и пријаве шумарском инспектору, других реакција није било. Обратили смо се затим Министарству животне средине, али смо из кабинета министра добили одговор да то није њихова надлежност. Упутили су нас на ЈП „Воде Војводине“, чији су нам представници у телефонском разговору рекли да је то вероватно њихова надлежност, па су извршили мерења како би одредили координате обале где је посечено дрвеће. Мерењем је утврђено да земљиште „није њихово“, иако имају надлежност над обалом река, те свака сеча стабала доводи до мењања обалног појаса. Обавестили смо и Пограничну полицију и то одмах након прве откривене сече. Добили смо одговор да они ту ништа не могу да ураде и поред тога што починиоци секу дрвеће у пограничном појасу, па чак илегално прелазе у Румунију. Затим смо позвали шумарског инспектора у Панчеву, који нам је рекао да приобални појас Нере није

регистрован као шума, и да онда ЈП „Војводинашуме“ нису надлежне.

И док се државни органи надмећу ко ће пронаћи већу правну заврзламу и тако боље оправдати своју ненадлежност, друга страна ради навелико и ефикасно, посекавши више стотина стабала. Како се та работа ради у сред бела дана, од доказа постоји све – фотографије починилаца, локације, трактора са регистарским таблицама, чак и како трактор са дрвима улази у једно двориште у селу Кусић. Са свим тим доказима, шумарски инспектор поднео је пријаву полицији, која још није реаговала. Обавестили смо румунске органе и медије, емитован је прилог на првом програму румунске националне ТВ. Њихови органи су утврдили да је досло до велике сече стабала на њиховој страни, а да су починиоци највероватније дошли из Србије. У немачким медијима појавио се текст о еколошкој анархији у Србији, а такође су стигле притужбе њихових држављана канцеларији АП Војводине у Бриселу.

Покрајински Завод за заштиту природе обавестио нас је да се планира заштита тока Нере. Представници Завода и покрајински секретар за заштиту животне средине посетили су председника општине Бела Црква, али ми као представници НВО која је покренула ову причу, на тај састанак нисмо позвани. Сеча није престала, напротив, раширила се на велики део општине, чак на свим деловима који се планирају ставити под заштиту. Шумарски инспектор тада нас је обавестио да он не може реаговати, јер закон не брани да се транспортују и продају нелегално посечена стабла. Неколико хиљада грађана потписало је петицију, поднете су пријаве, постоје сви докази, чак и полусатне емисије емитоване су на ТВ Б92, РТВ Војводине, ТВ Румуније, Вечерње новости су писале и – ништа. Сада је више него очигледно да се тако безобзирна крађа не може извести без помоћи или директног саучесништва неких који су дужни да спроводе законе ове државе. Зато се с правом питамо у каквој то држави живимо и да ли се ту ишта може променити?

РЕКА ЖИВОТА

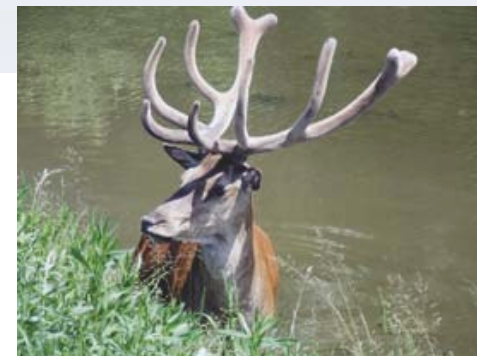
Културни центар Вршац, 30. новембар 2011.

У продукцији Академског друштва за проучавање и заштиту природе из Новог Сада и Покрајинског завода за заштиту природе, завршен је нови дугометражни документарно-природњачки филм аутора мр Оливера Фојкара, нашег великог пријатеља, који свако своје ново остварење прво представи у Новом Саду, а одмах затим и код нас у Вршцу. А вршачка публика то зна да цени, па је и овога пута сала Културног центра, у среду 30. новембра била мала да прими све оне који су желели да погледају „Реку живота“. Више од 90 гледалаца је било у препуној сали, а за још двадесетак оних који нису могли да уђу, организовали смо и друго приказивање 9. децембра.

Након четири године мукотрпног снимања у природи и културним добрима дуж Дунава, завршен је овај филм, сложене структуре, који представља путовање кроз простор и време српског најлепшег дела ове реке. Дунав са својих 2888 километара Дунав везује исток и запад Европе, Атлантик и Медитеран. Кроз Србију његов ток је дуг 588 километара и управо ту он постаје велик и моћан. Ту се у њега уливају Драва, Тиса, Сава, Тамиш, Морава, Нера, Тимок. У Војводини Дунав има све карактеристике низијске реке, разлива се при већем водостају и кривуда стварајући многобројна острва, рукавце и баре, јединствене оазе природе, последња уточишта за многе биљне и животињске врсте. Дунав је судбинска река Европе, вековима њена главна саобраћајница, колевка културе и сведок првих корака наше цивилизације.

Река живота – то је суптилна прича о Дунаву, најмоћнијој реци Европе, филм о чудесном свету флоре и фауне, о тврђавама и културној баштини и својеврсно путовање кроз живот малог човека рибара, од дечачких дана, па до зрелог доба. Гледалац креће на необично путовање, може да „поleti“ и из ваздуха погледа скривене рукавце и меандре Дунава, може да зарони и завири у тајне подводног света ритова и дунавских дубина где владају огромни сомови, или да се упозна са чудесним капљицим светом микрокосмоса, праживотиња и алги. У филму је представљена ниска бисера српског поднавља, најлепша заштићена природна добра: Горње поднавље, Бегечка јама, Фрушка гора, Ковилско-петроварадински рит, Делиблатска

пешчара, Лабудово окно и Ђердап. Филм на популаран и пријемчив начин представља и све веће тврђаве и културна добра дуж Дунава: Бачку, Петроварадинску, Смедеревску тврђаву, Калемегдан, Голубачку и Рамску тврђаву, Трајанову таблу, Лепенски вир. Стварање овог, за српске услове сложеног филма, захтевало је специфична снимања из ваздуха, са брода, подводно и микроскопско снимање и читаве тимове људи, пловца, летелице, опрему. Најбољи резултати у подводном снимању су остварени у рукавцима и барама поред Дунава где су честице седиментисане и вода прозирнија. Чудесни свет микрокосмоса, зоопланктон и фитопланктон, је снимљен под микроскопом на Департману за биологију и екологију, на ПМФ-у Новом Саду.

Филм је снимљен у HD резолуцији, у формату 16:9 и траје 80 минута. Сценарио и режију потписује мр Оливер Фојкар, али на снимању је била ангажована велика професионална екипа од преко 40 људи. Камера: Оливер Фојкар и Душан Чекић, подводна камера: Драган Милутиновић и Миљан Зековић, микроскопски снимци др Драган Радновић. Филм су монтирали Ондрај Павчок и Драган Милутиновић. Текст читао глумца Миодраг Петровић, постпродукција звука Горан Вујичин, постпродукција слике Драган Милутиновић. Оригинална музику за филм је компоновао Мирослав Јованчић, а извела група „Кадабра“ из Суботице. Стручни сарадници су били стручњаци Покрајинског завода за заштиту природе на челу са др Биљаном Пањковић.

